Asia: HE 113/2025 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt Hyvinvointiala Hali ry:ltä kirjallista lausuntoa liittyen siihen, onko vastineessa olevasta Sosiaali- ja terveysministeriön ehdotuksessa huomioitu riittävällä tavalla perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudelliset huomiot, vai jääkö vastineen ehdotuksesta sellaista valtiosääntöoikeudellista epäselvyyttä, mikä edellyttäisi eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentin mukaisesti lausuntoa perustuslakivaliokunnalta.

Hyvinvointiala Hali ry edustaa sote-alan yrityksiä ja järjestöjä. Neuvomme jäseniämme työoikeudellisissa ja elinkeinopoliittisissa kysymyksissä. Kiitämme mahdollisuudesta lausua asiassa ja toteamme samalla, että keskitymme lausunnossa niihin näkökulmiin, joita meillä on oman asemamme ja asiantuntijuutemme puolesta edellytykset arvioida ja kommentoida.

MUUTOSEHDOTUS 1: 47 § Teknologiset ratkaisut sosiaalihuollon palveluissa

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että nyt ehdotetulla sääntelyllä teknologian käytöstä voidaan arvioida olevan perustuslain 19 §:n mukaisten perusoikeuksien turvaamiseen ja edistämiseen kytkeytyviä, perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä ja painavia perusteita (ks. myös PeVL 24/2022 vp, kappale 7) (3).

- Pidämme tätä tärkeimpänä huomiona ja lähtökohtana sääntelylle. Asiakkaalla tulee olla oikeus hyötyä teknologian asiakas- ja potilasturvallisuutta lisäävistä vaikutuksista silloinkin, kun hän toimintakyvyn alenemisesta huolimatta haluaa ja valitsee asua omassa kodissaan. Teknologiset ratkaisut voivat joissain tilanteissa mahdollistaa sen, että asiakkaan yksityisyyden suojaa ja hänen toiveitaan parhaiten kunnioittava ja vastaava asuminen onnistuu.

Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen hallituksen esityksestä välittyvään käsitykseen, että suurta osaa niistä teknologisista apukeinoista, joista sosiaalihuoltolain 47 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, on jo tosiasiassa käytetty sosiaalihuollon toiminnassa ja toteaa, että perusoikeuksien kannalta merkityksellisten teknologisten välineiden hyödyntämisen tulee perustua lakiin. Perustuslakivaliokunta korostaa, ettei vaatimus täsmällisestä ja tarkkarajaisesta sääntelystä merkitse, että kustakin käytettävästä teknologisesta ratkaisusta olisi säädettävä yksityiskohtaisesti, vaan riittävää on ratkaisujen jaottelu ja lainsäädännöllinen eriyttäminen

niiden vaikutusten kannalta. Sääntelyssä tulisi mahdollistaa myös teknologian kehittymisen huomioon ottaminen. (10)

- Toteamme, että on sekä asiakkaiden että palveluntuottajien ja -järjestäjien näkökulmasta kriittisen tärkeää varmistaa jo vakiintuneesti käytössä olevien ja käyttöön otettavaksi suunniteltujen teknologisten ratkaisujen lakiperustaisuus.
- Sääntelyssä on tärkeää säilyttää riittävä teknologianeutraalius, eikä perustuslakivaliokunta lausunnossaan edellytä säätämään jokaisesta teknologiasta erikseen.
- Kuitenkin, kun perusoikeuksia tulkitaan ja sovelletaan suhteessa toisiinsa, on laista riittävän selkeästi kyettävä tulkitsemaan, onko jokin teknologinen ratkaisu perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttävä asiakkaan tilanteessa. Tässä on huomioitava, että perusoikeuksia turvaavat vaikutukset ovat kytkettävissä ennen muuta perustuslain 7 §:n mukaiseen oikeuteen elämään ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen samoin kuin julkisen vallan velvoitteeseen turvata jokaiselle riittävät sosiaalipalvelut.
- Palvelujärjestelmän sekä asiakkaan oikeuksien näkökulmasta lainsäädännön on oltava riittävän ennakoitavaa ja täsmällistä. On pyrittävä välttämään sitä, että esimerkiksi laillisuusvalvonnan ratkaisut johtavat epäyhtenäiseen tulkintakäytäntöön, jolloin asiakkaiden yhdenvertaisuus ja oikeudet vaarantuvat.
- STM esittää vastineessaan seuraavaa lisäystä *”Tässä momentissa tarkoitetun teknologisen ratkaisun käytön* ***tulee olla välttämätöntä asiakkaan hoidon ja huolenpidon turvaamiseksi****.* ***Lain 45 §:ssä tarkoitetusta päätöksestä tulee käydä ilmi*** *asiakkaan sosiaalipalvelussa käyttöön otettava tässä momentissa tarkoitettu teknologinen ratkaisu.”*
- Hallituksen esityksessä (s.93) ei kuitenkaan lähdetä siitä, että teknologisen ratkaisun käytön tulee aina olla välttämätöntä, vaan viitataan asiakkaan edun huomioimiseen (esim HE 113/2025 s. 93): ”*Arviointivelvollisuuden ei kuitenkaan tulisi johtaa siihen, että kaikissa tilanteissa aina käytetään teknologiaa, vaan arvioinnissa tulee korostua se, että asiakkaan palvelut suunnitellaan asiakkaan etu huomioiden.”*
- Sosiaalihuoltoa toteutettaessa asiakkaan etu on aina ensisijainen. Palveluista päätettäessä ja palveluita toteutettaessa on aina otettava huomioon asiakkaan etu. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 4§:ssä säädetään siitä, millaisia asiakkaan kannalta merkityksellisiä asioita on huomioitava turvattaessa asiakkaan edun toteutumista.
- Asiakkaan edun ensisijaisuuteen liittyen on epäselvää, miten STM esittämä ”tulee olla välttämätöntä” suhteutuu siihen, että jokin teknologinen ratkaisu turvaa sosiaalihuoltolain 4§:n tarkoittamalla tavalla esimerkiksi asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin, tai asiakkaan tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen, mutta ei olisi välttämätöntä asiakkaan hoidon ja huolenpidon turvaamiseksi.
- Sääntelyn tulisi tunnistaa myös tilanteet, joissa asiakas toivoo käyttöönsä tiettyä teknologista ratkaisua, joka esimerkiksi vahvistaisi hänen itsenäistä suoriutumistaan ja turvallisuuttaan, mutta ei olisi välttämätöntä hänen hoitonsa ja huolenpitonsa turvaamiseksi.

- STM vastineessa esitetystä lisäyksestä *”Lain 45 §:ssä tarkoitetusta **päätöksestä tulee käydä ilmi** asiakkaan sosiaalipalvelussa käyttöön otettava tässä momentissa tarkoitettu teknologinen ratkaisu.”* ei käy ilmi, onko sosiaalihuoltolain 45§:ssä aina mainittava kaikki käyttöön otettavat teknologiset ratkaisut, vai onko niiden käyttöönotosta tehtävä päätös, vai koskeeko jompikumpi esitetyistä velvoitteista vain tietynlaista teknologiaa.
- Mikäli STM:n ehdotettamaan 47§:n täydennykseen sisältyy teknologioiden jaottelua, se ei ole riittävän täsmällistä tai ymmärrettävää.
- STM vastineessa päätöksenteon ja asiakassuunnitelman yhteydestä todetaan seuraavaa (s.3) ”Asiakassuunnitelma ei ole juridisesti velvoittava, mutta sosiaalihuoltolain sosiaalihuollon päätöksentekoa ja toimeenpanoa koskevassa 45 §:ssä säädetään, että jos asiakassuunnitelmaan kirjatusta sosiaalipalvelujen kokonaisuudesta poiketaan, poikkeaminen on perusteltava päätöksessä. Sosiaalihuollon palveluissa palvelutarpeen arviolle ja suunnitelman teolle annetaan sosiaalihuoltolain säännösten mukaan erityinen merkitys.”
- Toteamme asiakassuunnitelmien merkitystä koskien, että THL:n seurannan (Vanhuspalveluiden tila 2024) mukaan kotihoitoa tuottavista yksiköistä 52 prosenttia tuotti asiakkailleen vähintään asiakassuunnitelman mukaisen määrän palvelutunteja lokakuussa 2024. Arviomme ja kokemuksemme mukaan asiakkaan oikeusturva tilanteissa, joissa palveluiden toteutus poikkeaa asiakassuunnitelmaan kirjatusta tarpeesta, ei aina toteudu.
- STM vastineessa (s.3) todetaan, että palvelut ovat lähtökohtaisesti vapaaehtoisia, eikä eri palvelujen toteuttamistavoista muiltakaan osin tehdä päätöstä. Teknologia on yksi tapa toteuttaa palvelua. Ministeriö tuo esiin myös, että asiakaslain 8 §:ssä säädetään, että sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan.
- Toteamme, että sosiaalihuollon asiakaslain (812/2000) säädökset eivät kokemuksemme mukaan aina riitä turvaamaan asiakkaan mielipiteen ja toivomusten huomioimista ja asiakkaan edun ensisijaisuutta (esimerkiksi asiakkaan pääsyä tiettyyn ympärivuorokautisen palveluasumisen yksikköön, vaikka se olisi hänen toiveensa ja etunsa mukaista).
- STM esittää vastineessaan selkeyden vuoksi 47 §:n 1 momenttia täsmennettäväksi siten, että asiakkaan ja tämän laillisen edustajan mielipide teknologisten ratkaisujen käyttöön on selvitettävä palvelutarvetta arvioitaessa ja laadittaessa asiakassuunnitelmaa.
- Toteamme, että täsmennys vastaa sisällöllisesti sitä, mitä asiakaslain 5§:ssä, 7§:ssä ja 8§:ssä jo säädetään, ja olemme aikaisemmissakin lausunnoissamme pitäneet riittävänä sitä, että teknologisten ratkaisujen käytön mahdollisuuksia arvioidaan osana asiakasprosessia (ei vaadita erillistä suostumusta). Täsmennys ei kuitenkaan vastaa esille nostettuun kysymykseen siitä, voidaanko jokin asiakassuunnitelman laatimisen yhteydessä asiakkaalle soveltuvaksi arvioitu teknologinen ratkaisu ottaa käyttöön hänen tahdostaan tai vastustuksestaan riippumatta.
- Toteamme, että asiakassuunnitelman merkitys ja sen sitovuus ei voi vaihdella sen mukaan, mistä palvelusta on kyse. Mikäli STM esittämä täsmennys muuttaisi asiakassuunnitelman luonnetta, tulee vaikutukset sosiaalihuoltolakiin ja asiakkaan

asemaan arvioida esitettyä kokonaisuutta laajemmin. Emme sinänsä vastusta sitä, että asiakassuunnitelman merkitys ja sitovuus muuttuisi nykyisestä.

MUUTOSEHDOTUS 2: 48 § Tekninen valvonta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa

Perustuslakivaliokunta kiinnitti lausunnossaan huomiota myös tekniseen valvontaan. Perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota siihen, että sosiaalihuoltolain 48 §:ssä tarkoitetut toimintayksikön yhteisessä käytössä olevat tilat voivat olla sääntelyn laajan soveltamisalan vuoksi varsin moninaisia. Vaikka ainakin osassa toimintayksiköistä oleskelun peruste, luonne ja ajallinen kesto poikkeavat merkittävästikin valiokunnan aikaisemmin arvioimista tilanteista, edellä kuvattu lausuntokäytäntö huomioon ottaen on perusteltua arvioida tällaisten tilojen jäävän kotirauhan suojan ulkopuolelle.

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa, että 48 §:ää muutettaisiin vain henkilötietoihin liittyvän sääntelyn osalta siten, että henkilötietojen käsittelyn kokonaisuus on selkeämpi. Käsiteltävät tiedot olisi rajattava välttämättömään ja ne olisi poistettava välittömästi sen jälkeen, kun niiden käyttötarkoitus on päättynyt ja kun asiakastiedot on kirjattu sosiaalihuollon asiakasasiakirjoihin noudattaen asiakastietolain 17 §:ää.

- Toteamme, että hallituksen esitystä on lausuntokierroksen jälkeen selkiytetty 47§ ja 48§ osalta. Vaikka edelleenkään ei ole täysin yksiselitteistä, milloin jokin tila kuuluu kotirauhan piiriin ja milloin ei, pidämme esitettyä sääntelyä tältä osin riittävänä.

Laura Lindeberg
Johtaja, sosiaalipalvelut

www.hyvinvointiala.fi